

С.В. Сапіга, Київський університет імені Бориса Грінченка

ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ ПРОГРАМИ ОСОБИСТІСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДЛІТКІВ У СКАУТСЬКИХ ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАННЯХ

Сапіга С. В.

Принципи побудови програми особистісного потенціалу підлітків у скаутських громадських об'єднаннях

У статті автор наголошує на важливості розвитку особистісного потенціалу підлітків у скаутських громадських об'єднаннях, підкреслюючи, що підлітковий вік є важливою фазою в загальному процесі становлення людини як особистості. Розглядаючи розвиток особистісного потенціалу підлітків, автор наголошує на ролі громадських скаутських об'єднань в організації цього процесу. Він акцентує увагу на необхідності побудови програми, яка буде рівномірно розвивати всі сторони особистості підлітка. Тому, така програма має містити сукупність послідовних організаційних форм та методів соціально-педагогічної діяльності, що покликані розкривати та розвивати особистісний потенціал підлітків у духовній, соціальній, емоційній, інтелектуальній, фізичній, вольовій сферах. Автор виділяє чинники розвитку особистісного потенціалу. На цій основі пропонуються ключові принципи побудови комплексної програми розвитку особистісного потенціалу в скаутських громадських об'єднаннях.

Ключові слова: розвиток особистісного потенціалу, скаут, підліток, програма розвитку особистісного потенціалу, скаутське громадське об'єднання.

Сапіга С. В.

Принципы построения программы личностного потенциала подростков в скаутских общественных объединениях

В статье автор подчеркивает важность развития личностного потенциала подростков в скаутских общественных объединениях, поскольку подростковый возраст является важной фазой в общем процессе становления человека как личности. Рассматривая развитие личностного потенциала подростков, автор описывает роль общественных скаутских объединений в организации этого процесса. Он акцентирует внимание на необходимости построения программы, которая будет равномерно развивать все стороны личности подростка. Программа должна содержать совокупность последовательных организационных форм и методов социально-педагогической деятельности, призванных раскрывать и развивать личностный потенциал подростков в

духовной, социальной, эмоциональной, интеллектуальной, физической, волевой сферах. Автор выделяет факторы развития личностного потенциала. Предлагаются принципы построения комплексной программы развития личностного потенциала в скаутских общественных объединениях.

Ключевые слова: развитие личностного потенциала, скаут, подросток, программа развития личностного потенциала, скаутское общественное объединение.

Особлива увага щодо процесу розвитку особистісного потенціалу має приділятися у підлітковому віці. Підлітковий вік займає важливу фазу в загальному процесі становлення людини як особистості, коли в процесі побудови нового характеру, структури та складу діяльності дитини закладаються основи свідомого поведінки, вимальовується загальна спрямованість у формуванні моральних уявлень і соціальних установок.

Під розвитком особистісного потенціалу підлітків ми розуміємо – стихійні та / або сплановані впливи зовнішніх та внутрішніх факторів на фізичні, інтелектуальні, емоційні, соціальні, духовні та волевові можливості підлітків.

У цьому зв'язку громадські скаутські об'єднання пропонують широкий ряд відповідних пропозицій для підлітків, і їх можна розглядати, як одну із базових інтегративних основ у процесі самоідентифікації особистості, яка дає змогу своєчасно діагностувати, виявляти і педагогічно доцільно впливати на розвиток особистісного потенціалу підлітків.

І саме скаутські громадські об'єднання дають підліткам пропозицію рівномірно розвивати всі сторони їхньої особистості, а саме: дослідити багатство їхніх можливостей та потенціалів і стати повноцінними особистостями.

Наразі в національному скаутському русі гостро стоїть питання про необхідність вироблення комплексного підходу до розвитку особистісного потенціалу підлітків.

В соціальній педагогіці роль дитячих та молодіжних організацій у соціальному вихованні особистості розкрита у працях вітчизняних науковців

Т. Алексеєнко, О. Безпалько, Т. Веретенко, Н. Заверико, І. Зверєвої, А. Капської, О. Караман, О. Кузьменко, Г. Лактіонової, Л. Міщик, Т. Окушко, Ж. Петрочко, Л. Середюк, С. Толстоухової, І. Трубавіної, Ю. Поліщука, С. Харченка та інших.

Проблема особистісного потенціалу людини як можливості самореалізації, самоактуалізації та саморозвитку реалізувалось у працях російських (Б. Ананьєв, О. Бодалєв, Н. Кузьміна, Д. Леонтєв, Б. Ломов, В. М'ясищєв, Н. Кузьміна) та українських (Г. Балл, А. Деркач, Г. Костюк, С. Максимєнко, Л. Мар'яненко, В. Моляко, Т. Титарєнко, К. Платонов, В. Татєнко) науковців.

Однак питання розвитку особистісного потенціалу підлітків у скаутських громадських об'єднаннях недостатньо досліджене в Україні.

Метою статті є визначення принципів побудови програми розвитку особистісного потенціалу підлітків у скаутських громадських об'єднаннях.

Поняття «потенціал» перебуває в нерозривному зв'язку з категорією «розвиток», що обумовлює його приховану динамічну природу (Г. Алл, Л. Виготський, Д. Ельконін, Г. Костюк, Д. Леонтєв, О. Леонтєв, С. Максимєнко, К. Петров, С. Рубінштейн та ін.). Потенціал існує саме як можливість, яка носить прихований характер до моменту її прояву, коли потенціал «викликається» на поверхню буття силою обставин [2].

Розвиток особистісного потенціалу можна розглядати як особистісне зростання суб'єкта, що є результатом дії трьох груп чинників. До них належать внутрішні психологічні фактори, пов'язані з індивідуально-психологічними особливостями особистості суб'єкта; мотиваційні чинники та умови, що визначають різні можливості суб'єкта; зовнішні середовищні фактори (соціально-контрольована, стихійна соціалізація); цілеспрямовані розвивальні впливи (соціальне виховання) [1].

На нашу думку, комплексна програма з розвитку особистісного потенціалу підлітків у скаутських громадських об'єднаннях – це сукупність послідовних організаційних форм та методів соціально-педагогічної діяльності,

які мають на меті сприяти розкриттю та розвитку особистісного потенціалу підлітків у духовній, соціальній, емоційній, інтелектуальній, фізичній сферах.

Ми вважаємо, що принципами побудови комплексної програми розвитку особистісного потенціалу підлітків в скаутських громадських об'єднаннях є:

1) визначення і розробка виховних пропозицій скаутського об'єднання для підлітків з врахуванням мети, принципів, методів скаутського руху, потреб і прагнень молоді;

2) врахування принципу гармонійного розвитку фізичного, інтелектуального, емоційного, соціального та духовного компоненту розвитку потенціалу особистості;

3) встановлення кінцевих виховних цілей для підлітків в кожній зі сфер особистісного розвитку;

4) встановлення вікових груп учасників програми з урахуванням особливостей розвитку особистості на кожному етапі свого розвитку;

5) встановлення групових виховних цілей для кожного компоненту розвитку особистості для кожної вікової групи; визначення і опис всіх видів діяльності, які будуть здійснюватися в рамках реалізації програми;

6) застосування скаутського методу, відповідно до особливостей і потреб кожної вікової групи;

7) розробка прогресивного плану розвитку особистісного потенціалу підлітків, з метою мотивування і відзначення прогресу кожної молоді особистості в напрямку досягнення виховних цілей.

Детально розглянемо ключові змістові характеристики кожного з них.

1) *Виховна пропозиція* – це те, що може запропонувати, а не нав'язувати, скаутське громадське об'єднання молодій особистості. Пропозиція включає в себе такі елементи: чітко визначена суть; спрямованість; сенс. У ній формуються мета, цілі і методи скаутського громадського об'єднання.

2) *Компоненти розвитку потенціалу особистості* – потенціал молодих людей, який складається з таких компонентів: фізичний, інтелектуальний, соціальний, емоційний, духовний, вольовий. Ці шість компонентів можна

визначити наступним чином: фізичний (відповідальний за розвиток і нормальний стан тіла); інтелектуальний (розвиває здатність мислити, користуватись інформацією, вміти втілювати нове); емоційний (дає усвідомлення своїх почуттів і вчить висловлювати їх так, щоб досягти і підтримати стан внутрішньої свободи, рівноваги і зрілості); соціальний (розвиває почуття взаємозалежності, здатності співпрацювати і вміти нести відповідальність, брати на себе керівництво); духовний (формування духовних цінностей, пошук себе та свого я в світі, дає краще знання і розуміння духовної спадщини свого суспільства, в той же час поважаючи духовний вибір інших); вольовий компонент (бажання і здатність людини діяти у напрямі свідомо поставленої мети, долаючи внутрішні і зовнішні перешкоди). Усі вони взаємопов'язані, доповнюють один одного, складаючи одне ціле.

3) *Кінцеві виховні цілі.* Підліткам, які вступають до скаутських громадських об'єднань, надається можливість під керівництвом дорослих лідерів встановити виховні цілі розвитку потенціалу своєї особистості і визначити власну лінію поведінки у системі ціннісних орієнтацій. Саме від такого «діалогу» між пропозиціями особистісного розвитку в скаутському об'єднанні і вибором кожної особистості відбувається унікальний виховний процес. Іншими словами, кінцеві виховні цілі – це підсумкові досягнення, яких можна очікувати від молоді особистості в інтелектуальному, фізичному, емоційному, духовному, вольовому та соціальному розвитку.

4) *Вікові групи* – це гуртування молодих членів скаутського об'єднання в вікових межах, де психофізіологічні процеси розвитку дітей та молоді мають загальні риси. У цьому контексті, під час розробки та реалізації програми необхідною умовою є визначення особливостей підлітків із т. з. фізичного, інтелектуального, емоційного, духовного та соціального розвитку. Визначення етапів розвитку особистості і розгляд того, як вони підходять відповідним віковими групами, допоможе встановити групові виховні цілі програми і забезпечить адаптивність програми під загальні особливості кожної вікової групи. Вікові групи можуть поділяються на вікові секції.

5) *Проміжні виховні цілі* – опис досягнень в розвитку особистості, яких можна очікувати від особистості після закінчення відповідної вікової групи. Вони є проміжним кроком на шляху досягнення кінцевої мети. Саме на основі групових виховних цілей, які запропоновані підліткам, кожен молодий член руху повинен встановити свої особисті виховні цілі.

б) *Діяльність у скаутингу* – це сукупність освітніх дій і заходів, які здійснюються у межах скаутського об'єднання, чи за його межами, і дають підліткам можливість здобувати знання, навички та соціальні установки. Діяльність повинна мати такі характеристики: бути викликом (бути досяжною, але викликати деяку складність, стимулювати творчість і винахідливість, надихати учасників на самовдосконалення. Складність при цьому повинна бути на рівні наявних у учасників можливостей у відповідності з їх віковим розвитком); бути привабливою (діяльність повинна бути цікавою, оригінальною, пробуджувати у підлітків інтерес та бажання брати участь (діяти). Інтереси підлітків сильно варіюються залежно від віку, а також від соціокультурного середовища, в якому вони перебувають або знаходяться. Тому необхідно запропонувати широкий спектр можливої діяльності в залежності від різних ситуацій); *бути корисною* (діяльність повинна забезпечувати позитивний досвід, який дає підліткам можливість відкривати та вивчати нове).

Підлітки навчаються через досвід, який вони набувають під час діяльності. Досвід це своєрідний виховний елемент, оскільки він відображає особисте ставлення підлітка до дійсності. Це те, що допомагає кожному підлітку спостерігати і аналізувати свою поведінку, а також засвоювати і застосовувати стиль поведінки відповідно до поставленої виховної мети. Тому необхідно організовувати таку діяльність в скаутських громадських об'єднаннях, щоб за її допомогою сприяти формуванню досвіду підлітків.

7) *План прогресивного розвитку* – наочно представлена загальна траєкторія процесу самоосвіти учасників програми скаутського об'єднання, в рамках якої кожен підліток може вибрати власний шлях прогресивного

розвитку у досягненні самостійно поставлених освітніх цілей. Модель прогресивного розвитку особистості складається з двох взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих елементів: стадії (етапи, ступені) прогресивного розвитку, що відповідають віку учасників програми і системи стимулюючих і заохочувальних знаків, що символізують прогрес учасника на власному шляху в програмі.

Прогресивний план розвитку особистості повинен відповідати наступним критеріям: бути простим і мати чіткий зв'язок з проміжними досягненнями (віхами), які відзначають прогрес особистості; бути привабливим для молоді; мотивувати підлітків досягати прогресу в своєму особистому розвитку; бути легким для розуміння і простим у використанні за допомогою дорослого керівника; складати єдине ціле з символічною основою і будуватися на прагненні підлітків ототожнювати себе з нею; відповідати віку членів даної вікової групи.

Отже, під час розробки комплексної програми розвитку особистісного потенціалу підлітків у скаутських громадських об'єднаннях необхідно дотримуватись вищезазначених принципів, акцентуючи особливу увагу на: визначенні і розробці кінцевих та проміжних виховних цілей програми розвитку особистісного потенціалу підлітків; встановленні вікових груп її учасників; визначенні всіх видів діяльності, які будуть здійснюватися в рамках реалізації програми; застосуванні скаутського методу відповідно до особливостей і потреб кожної вікової групи; розробці прогресивного плану розвитку особистісного потенціалу підлітків з метою мотивування і відзначення прогресу кожної молодої особистості в напрямку досягнення виховних цілей.

Подальшої розробки потребують технології діагностики та розвитку особистісного потенціалу підлітків у скаутських громадських об'єднаннях.

Література

1. **Міляєва В. Р.** Розвиток потенціалу особистості в умовах сучасного освітнього середовища / Валерія Робертівна Міляєва, Неля Костянтинівна

Лебідь, Юлія Володимирівна Бреус // Вісник Одеського національного університету : зб. наук. ст. – 2013. – Вип. 18. Психологія. – С. 53 – 59.

2. **Выготский Л. С.** Психология развития как феномен культуры / Выготский Л. С. ; под ред. Н. Г. Ярошевского. – М. : Ин-т практ. психологии ; Воронеж : НПО Модэк, 1996. – 512 с.

Sapiga S. V.

Principles of Program Constructing for Personal Potential of Adolescents in Scout Public Associations

In the article author emphasizes the importance of developing the personal potential of adolescents in Scout public associations. He substantiates the importance of applying an integrated approach to this type of activity with adolescents, emphasizing that adolescence is an important phase in the overall process of becoming a person as an individual. Considering the development of the personal potential of adolescents as spontaneous and / or planned influences of external and internal factors on the physical, intellectual, emotional, social, spiritual and volitional opportunities of adolescents, the author emphasizes the role of public scout associations in the organization of this process. Author emphasizes the need of preparing such program that will equally develop all aspects of the individual young person. Therefore, such a program should contain a set of consistent organizational forms and methods of social and pedagogical activity that are intended to reveal and develop the personal potential of adolescents in the spiritual, social, emotional, intellectual, physical, volitional spheres. The article highlights the factors for development of personal potential, grouping the most features: internal psychological factors, motivational factors, purposeful development at influences. On this basis, the key principles for developing a comprehensive program for the development of personal potential in Scout public associations and the key content characteristics of each of the analyzed in detail.

Key words: development of personal potential, scout, teenager, program of personal potential development, Scout public association.

Відомості про автора

Sapiga Svitlana Volodimirivna – викладач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка.

Стаття надійшла до редакції 07.09.2017 р.

Прийнято до друку 29.09.2017 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Харченко С. Я.

S. V. Sapiga, Borys Grinchenko Kyiv University

PRINCIPLES OF PROGRAM CONSTRUCTING FOR PERSONAL POTENTIAL OF ADOLESCENTS IN SCOUT PUBLIC ASSOCIATIONS

Sapiga S. V.

Principles of Program Constructing for Personal Potential of Adolescents in Scout Public Associations

In the article author emphasizes the importance of developing the personal potential of adolescents in Scout public associations. He substantiates the importance of applying an integrated approach to this type of activity with adolescents, emphasizing that adolescence is an important phase in the overall process of becoming a person as an individual. Considering the development of the personal potential of adolescents as spontaneous and / or planned influences of external and internal factors on the physical, intellectual, emotional, social, spiritual and volitional opportunities of adolescents, the author emphasizes the role of public scout associations in the organization of this process. Author emphasizes the need of preparing such program that will equally develop all aspects of the individual young person. Therefore, such a program should contain a set of consistent organizational forms and methods of social and pedagogical activity that are intended to reveal and develop the personal potential of adolescents in the spiritual, social, emotional, intellectual, physical, volitional spheres. The article highlights the factors for development of personal potential, grouping the most features: internal psychological factors, motivational factors, purposeful development at influences. On this basis, the key principles for developing a comprehensive program for the development of personal potential in Scout public associations and the key content characteristics of each of the analyzed in detail.

Key words: development of personal potential, scout, teenager, program of personal potential development, Scout public association.

Particular attention should be pay to the development of personal potential of teenagers. Adolescence is an important phase in the overall process of becoming a person as a person, when in the process of building a new character, structure and composition of the child laid the foundations of conscious behavior, the general orientation in the formation of moral concepts and social attitudes appears.

Under the development of the personal potential of adolescents, we understand – spontaneous and/or planned influences of external and internal factors on the physical, intellectual, emotional, social, spiritual and volitional opportunities of adolescents.

In this regard, public scout associations offer a wide range of relevant suggestions for adolescents, and can be considered as one of the basic integrative foundations in the process of self-identification of the individual, which enables them to timely diagnose, detect and pedagogically advisable to influence the development of the personal potential of adolescents.

Moreover, Scout community associations give teens a proposal to develop even all aspects of their personality in the same way, namely: to explore the richness of their capabilities and potentials and become full-fledged individuals.

Currently, the national scout movement in Ukraine is acutely the question of the need to develop an integrated approach to the development of personal potential of adolescents.

In social pedagogy, the role of children's and youth organizations in social education of the individual is disclosed in the writings of national scholars T. Alekseyenko, O. Bezpalko, T. Veretenko, N. Saveriko, I. Zvereva, A. Kapska, O. Karaman, O. Kuzmenko, G. Laktionova, L. Myshchik, T. Okushko, Zh. Petrochko, L. Seredyuk, S. Tolstoukhova, I. Trubavina, Yu. Polischuk, S. Kharchenko and others.

The problem of the person's personal potential as a possibility of self-realization, self-actualization and self-development was realized in the works of Russian (B. Ananiev, O. Bodalev, N. Kuzmina, D. Leontiev, B. Lomov, V. Myasishchev, N. Kuzmin) and Ukrainian (G. Ball, A. Derkach, G. Kostyuk, S. Maksimenko, L. Marianenko, V. Molyako, T. Titarenko, K. Platonov, V. Tatenko) of scientists.

However, the issue of the development of obesity potential of adolescents in Scout NGOs has not been sufficiently investigated in Ukraine.

The purpose of the article is to determine the principles of constructing a program for the development of the personal potential of adolescents in Scout public associations.

The concept of "potential" is inextricably linked with the category of "development", which determines its latent dynamic nature (G. All, L. Vygotsky, D. Elkonin, G. Kostyuk, D. Leontiev, O. Leontiev, S. Maksimenko, K. Petrov, S. Rubinstein and others). Potential exists precisely as an opportunity that has a hidden character until its manifestation, when the potential "is called" to the surface of being by force of circumstances [2].

The development of personal potential considered as the personal growth of the subject, which is the result of the actions with three groups of factors. These include internal psychological factors associated with the individual psychological characteristics of the subject's personality; motivational factors and conditions that determine the various possibilities of the subject; external environmental factors (socially controlled, spontaneous socialization); purposeful developmental effects (social upbringing) [1].

In our opinion, a comprehensive program for the development of the personal potential of adolescents in Scout public associations is a collection of consistent organizational forms and methods of social and pedagogical activities aimed at promoting the disclosure and development of the personal potential of adolescents in the spiritual, social, emotional, intellectual, physical spheres.

We believe that the principles of building a comprehensive program for the development of the personal potential of adolescents in Scout public associations are:

- 1) definition and development of educational proposals of the Scout Association for adolescents, taking into account the purpose, principles, methods of Scout movement, needs and aspirations of youth;

- 2) taking into account the principle of harmonious development of the physical, intellectual, emotional, social and spiritual component of the personality potential development;

3) the establishment of ultimate educational goals for adolescents in each of the spheres of personal development;

4) establishing age groups of participants of the program taking into account the peculiarities of personality development at each stage of their development;

5) the establishment of group educational goals for each component of personality development for each age group; definition and description of all types of activities to be carried out within the framework of the program implementation;

6) application of the scout method, according to the characteristics and needs of each age group;

7) development of a progressive plan for the development of the personal potential of adolescents, in order to motivate and celebrate the progress of each young person in the direction of achieving educational goals.

Let's examine in detail the key content characteristics of each of them.

1. Educational proposal – this is what can offer, and not to impose, Scout public association of young personality. The proposal includes the following elements: a well-defined essence; orientation; sense. It creates the purpose, goals and methods of the Scout public association.

2. Components of the development of the potential of the individual - the potential of young people, which consists of the following components: physical, intellectual, social, emotional, spiritual, volitional. These six components defined as: physical (responsible for the development and normal state of the body); intellectual (develops the ability to think, use information, be able to embody new ones); emotional (gives an awareness of their feelings and teaches them to express themselves in such a way as to achieve and maintain the state of internal freedom, equilibrium and maturity); social (develops a sense of interdependence, the ability to cooperate and be able to bear responsibility, take leadership); spiritual (the formation of spiritual values, the search for myself and my self in the world, gives better knowledge and understanding of the spiritual heritage of his society, while respecting the spiritual choice of others); volitional component (the desire and ability of a person to act in the direction of consciously set goals, overcoming internal and external

obstacles). All of them are interconnected; complement each other, forming one whole.

3. Final educational goals. Adolescents entering Scout community associations given the opportunity, under the leadership of adult leaders, to set educational goals for the development of their personality potential and to define their own line of behavior in the value orientation system. It is from this "dialogue" between the proposals of personal development in the Scout association and the choice of each individual is a unique educational process. In other words, the ultimate educational goals are the final achievements that one can expect from a young person in intellectual, physical, emotional, spiritual, volitional and social development.

4. Age groups are the grouping of young members of the Scout Association in the age-old boundaries, where the psychophysiological processes of the development of children and young people have common features. In this context, during the development and implementation of the program, the necessary condition is to determine the characteristics of adolescents from the so-called. physical, intellectual, emotional, spiritual and social development. Determining the stages of personality development and considering how they fit appropriate age groups will help to establish group educational goals of the program and will ensure the adaptability of the program to the general characteristics of each age group. Age groups divided into age sections.

5. Intermediate educational goals – a description of achievements in the development of personality, which can be expected from the individual after the end of the corresponding age group. They are an intermediate step towards achieving the ultimate goal. It based on the group educational goals offered to adolescents; each young member of the movement must establish his own educational goals.

6. Scouting activity is a combination of educational activities and activities carried out within or outside the Scout Association and gives teens the opportunity to acquire knowledge, skills and social settings. The activity should have the following characteristics: to be a challenge (to be achievable, but to cause some complexity, to stimulate creativity and resourcefulness, to inspire participants to self-improvement,

and the complexity of this should be at the level of opportunities available to participants in accordance with their age development); to be attractive (activity should be interesting, original, to stimulate interest and desire to participate in the activities of adolescents). The interests of adolescents varies greatly depending on age, as well as on the socio-cultural environment in which they are or are located. Therefore, it is necessary to offer a wide range of possible activities depending on different situations); be useful (activities should provide positive experiences that give teens the opportunity to discover and learn new ones).

Teens are learning through the experience they acquire during their activities. Experience is a peculiar educational element, since it reflects a teenager's personal attitude to reality. This is what helps every teen to watch and analyze their behavior, and also to learn and apply a style of behavior in accordance with the educational goal set. Therefore, it is necessary to organize such activities in Scout associations so that they can help to develop the experience of adolescents.

7. Plan of progressive development – a clear presentation of the overall trajectory of self-education process participants Scout Association, in which each teenager can choose their own path of progressive development in achieving their own educational goals. The model of progressive development of the person consists of two interrelated and complementary elements: stages (stages, degrees) of progressive development, corresponding to the age of the participants of the program and a system of stimulating and encouraging signs, symbolizing the progress of the participant on their own path in the program.

A progressive plan for the development of the individual must meet the following criteria: to be simple and to have a clear connection with the intermediate achievements (milestones), which mark the progress of the individual; to be attractive to youth; motivate teens to make progress in their personal development; be easy to understand and easy to use with the help of an adult manager; to form a single entity with a symbolic basis and build on the desire of adolescents to identify themselves with it; match the age of the members of this age group.

Consequently, when developing a comprehensive program for the development of the personal potential of adolescents in Scout public associations, it is necessary to adhere to the above principles, emphasizing the following: definition and development of the final and intermediate educational goals of the program for the development of the personal potential of adolescents; establishing age groups of its participants. Definition of all types of activities that will be carried out within the framework of the program implementation; application of the scout method in accordance with the characteristics and needs of each age group; development of a progressive plan for the development of the personal potential of adolescents in order to motivate and celebrate the progress of each young person in the direction of achieving educational goals.

Further development requires the technology of diagnosis and development of the personal potential of adolescents in Scout NGOs.

References

1. Milyayeva V. R. Rozvytok potentsialu osobystosti v umovakh suchasnoho osvithnoho seredovyscha [Development of personality potential in modern conditions]. *Visnyk Odes'koho natsional'noho universytetu : zb. nauk. st.* 2013. Issue 18. Psykholohiya. P. 53–59.
2. Vygotskiy L. S. Psikhologiya razvitiya kak fenomen kul'tury [Developmental psychology as a phenomenon of culture]. Moscow, In-t prakt. psikhologii; Voronezh, NPO Modek, 1996. 512 p.

Сапіга С. В.

Принципи побудови програми особистісного потенціалу підлітків у скаутських громадських об'єднаннях

У статті автор наголошує на важливості розвитку особистісного потенціалу підлітків у скаутських громадських об'єднаннях, підкреслюючи, що підлітковий вік є важливою фазою в загальному процесі становлення людини як особистості. Розглядаючи розвиток особистісного потенціалу підлітків, автор наголошує на ролі громадських скаутських об'єднань в організації цього процесу. Він акцентує увагу на необхідності побудови програми, яка буде рівномірно розвивати всі сторони особистості підлітка. Тому, така програма

має містити сукупність послідовних організаційних форм та методів соціально-педагогічної діяльності, що покликані розкривати та розвивати особистісний потенціал підлітків у духовній, соціальній, емоційній, інтелектуальній, фізичній, вольовій сферах. Автор виділяє чинники розвитку особистісного потенціалу. На цій основі пропонуються ключові принципи побудови комплексної програми розвитку особистісного потенціалу в скаутських громадських об'єднаннях.

Ключові слова: розвиток особистісного потенціалу, скаут, підліток, програма розвитку особистісного потенціалу, скаутське громадське об'єднання.

Сапіга С. В.

Принципы построения программы личностного потенциала подростков в скаутских общественных объединениях

В статье автор подчеркивает важность развития личностного потенциала подростков в скаутских общественных объединениях, поскольку подростковый возраст является важной фазой в общем процессе становления человека как личности. Рассматривая развитие личностного потенциала подростков, автор описывает роль общественных скаутских объединений в организации этого процесса. Он акцентирует внимание на необходимости построения программы, которая будет равномерно развивать все стороны личности подростка. Программа должна содержать совокупность последовательных организационных форм и методов социально-педагогической деятельности, призванных раскрывать и развивать личностный потенциал подростков в духовной, социальной, эмоциональной, интеллектуальной, физической, волевой сферах. Автор выделяет факторы развития личностного потенциала. Предлагаются принципы построения комплексной программы развития личностного потенциала в скаутских общественных объединениях.

Ключевые слова: развитие личностного потенциала, скаут, подросток, программа развития личностного потенциала, скаутское общественное объединение.

Information about the author

Sapiga Svitlana Volodymyrivna – lecturer of the Department of Social Pedagogy and Social Work of the Institute of Human Sciences; Borys Grinchenko Kyiv University

The article was received by the Editorial Office on 07.09.2017

The article was put into print on 29.09.2017

Reviewer – S. Ya. Kharchenko, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

С.В. Сапіга, Київський університет імені Бориса Грінченка

ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ ПРОГРАМИ ОСОБИСТІСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДЛІТКІВ У СКАУТСЬКИХ ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАННЯХ

Сапіга С. В.

Принципи побудови програми особистісного потенціалу підлітків у скаутських громадських об'єднаннях

У статті автор наголошує на важливості розвитку особистісного потенціалу підлітків у скаутських громадських об'єднаннях, підкреслюючи, що підлітковий вік є важливою фазою в загальному процесі становлення людини як особистості. Розглядаючи розвиток особистісного потенціалу підлітків, автор наголошує на ролі громадських скаутських об'єднань в організації цього процесу. Він акцентує увагу на необхідності побудови програми, яка буде рівномірно розвивати всі сторони особистості підлітка. Тому, така програма має містити сукупність послідовних організаційних форм та методів соціально-педагогічної діяльності, що покликані розкривати та розвивати особистісний потенціал підлітків у духовній, соціальній, емоційній, інтелектуальній, фізичній, вольовій сферах. Автор виділяє чинники розвитку особистісного потенціалу. На цій основі пропонуються ключові принципи побудови комплексної програми розвитку особистісного потенціалу в скаутських громадських об'єднаннях.

Ключові слова: розвиток особистісного потенціалу, скаут, підліток, програма розвитку особистісного потенціалу, скаутське громадське об'єднання.

Сапіга С. В.

Принципы построения программы личностного потенциала подростков в скаутских общественных объединениях

В статье автор подчеркивает важность развития личностного потенциала подростков в скаутских общественных объединениях, поскольку подростковый возраст является важной фазой в общем процессе становления человека как личности. Рассматривая развитие личностного потенциала подростков, автор описывает роль общественных скаутских объединений в организации этого процесса. Он акцентирует внимание на необходимости построения программы, которая будет равномерно развивать все стороны личности подростка. Программа должна содержать совокупность последовательных организационных форм и методов социально-педагогической деятельности, призванных раскрывать и развивать личностный потенциал подростков в

духовной, социальной, эмоциональной, интеллектуальной, физической, волевой сферах. Автор выделяет факторы развития личностного потенциала. Предлагаются принципы построения комплексной программы развития личностного потенциала в скаутских общественных объединениях.

Ключевые слова: развитие личностного потенциала, скаут, подросток, программа развития личностного потенциала, скаутское общественное объединение.

Особлива увага щодо процесу розвитку особистісного потенціалу має приділятися у підлітковому віці. Підлітковий вік займає важливу фазу в загальному процесі становлення людини як особистості, коли в процесі побудови нового характеру, структури та складу діяльності дитини закладаються основи свідомого поведінки, вимальовується загальна спрямованість у формуванні моральних уявлень і соціальних установок.

Під розвитком особистісного потенціалу підлітків ми розуміємо – стихійні та / або сплановані впливи зовнішніх та внутрішніх факторів на фізичні, інтелектуальні, емоційні, соціальні, духовні та волевові можливості підлітків.

У цьому зв'язку громадські скаутські об'єднання пропонують широкий ряд відповідних пропозицій для підлітків, і їх можна розглядати, як одну із базових інтегративних основ у процесі самоідентифікації особистості, яка дає змогу своєчасно діагностувати, виявляти і педагогічно доцільно впливати на розвиток особистісного потенціалу підлітків.

І саме скаутські громадські об'єднання дають підліткам пропозицію рівномірно розвивати всі сторони їхньої особистості, а саме: дослідити багатство їхніх можливостей та потенціалів і стати повноцінними особистостями.

Наразі в національному скаутському русі гостро стоїть питання про необхідність вироблення комплексного підходу до розвитку особистісного потенціалу підлітків.

В соціальній педагогіці роль дитячих та молодіжних організацій у соціальному вихованні особистості розкрита у працях вітчизняних науковців

Т. Алексеєнко, О. Безпалько, Т. Веретенко, Н. Заверико, І. Зверєвої, А. Капської, О. Караман, О. Кузьменко, Г. Лактіонової, Л. Міщик, Т. Окушко, Ж. Петрочко, Л. Середюк, С. Толстоухової, І. Трубавіної, Ю. Поліщука, С. Харченка та інших.

Проблема особистісного потенціалу людини як можливості самореалізації, самоактуалізації та саморозвитку реалізувалось у працях російських (Б. Ананьєв, О. Бодалєв, Н. Кузьміна, Д. Леонтєв, Б. Ломов, В. М'ясищєв, Н. Кузьміна) та українських (Г. Балл, А. Деркач, Г. Костюк, С. Максименко, Л. Мар'яненко, В. Моляко, Т. Титаренко, К. Платонов, В. Татенко) науковців.

Однак питання розвитку особистісного потенціалу підлітків у скаутських громадських об'єднаннях недостатньо досліджене в Україні.

Метою статті є визначення принципів побудови програми розвитку особистісного потенціалу підлітків у скаутських громадських об'єднаннях.

Поняття «потенціал» перебуває в нерозривному зв'язку з категорією «розвиток», що обумовлює його приховану динамічну природу (Г. Алл, Л. Виготський, Д. Ельконін, Г. Костюк, Д. Леонтєв, О. Леонтєв, С. Максименко, К. Петров, С. Рубінштейн та ін.). Потенціал існує саме як можливість, яка носить прихований характер до моменту її прояву, коли потенціал «викликається» на поверхню буття силою обставин [2].

Розвиток особистісного потенціалу можна розглядати як особистісне зростання суб'єкта, що є результатом дії трьох груп чинників. До них належать внутрішні психологічні фактори, пов'язані з індивідуально-психологічними особливостями особистості суб'єкта; мотиваційні чинники та умови, що визначають різні можливості суб'єкта; зовнішні середовищні фактори (соціально-контрольована, стихійна соціалізація); цілеспрямовані розвивальні впливи (соціальне виховання) [1].

На нашу думку, комплексна програма з розвитку особистісного потенціалу підлітків у скаутських громадських об'єднаннях – це сукупність послідовних організаційних форм та методів соціально-педагогічної діяльності,

які мають на меті сприяти розкриттю та розвитку особистісного потенціалу підлітків у духовній, соціальній, емоційній, інтелектуальній, фізичній сферах.

Ми вважаємо, що принципами побудови комплексної програми розвитку особистісного потенціалу підлітків в скаутських громадських об'єднаннях є:

1) визначення і розробка виховних пропозицій скаутського об'єднання для підлітків з врахуванням мети, принципів, методів скаутського руху, потреб і прагнень молоді;

2) врахування принципу гармонійного розвитку фізичного, інтелектуального, емоційного, соціального та духовного компоненту розвитку потенціалу особистості;

3) встановлення кінцевих виховних цілей для підлітків в кожній зі сфер особистісного розвитку;

4) встановлення вікових груп учасників програми з врахуванням особливостей розвитку особистості на кожному етапі свого розвитку;

5) встановлення групових виховних цілей для кожного компоненту розвитку особистості для кожної вікової групи; визначення і опис всіх видів діяльності, які будуть здійснюватися в рамках реалізації програми;

6) застосування скаутського методу, відповідно до особливостей і потреб кожної вікової групи;

7) розробка прогресивного плану розвитку особистісного потенціалу підлітків, з метою мотивування і відзначення прогресу кожної молоді особистості в напрямку досягнення виховних цілей.

Детально розглянемо ключові змістові характеристики кожного з них.

1) *Виховна пропозиція* – це те, що може запропонувати, а не нав'язувати, скаутське громадське об'єднання молодій особистості. Пропозиція включає в себе такі елементи: чітко визначена суть; спрямованість; сенс. У ній формуються мета, цілі і методи скаутського громадського об'єднання.

2) *Компоненти розвитку потенціалу особистості* – потенціал молодих людей, який складається з таких компонентів: фізичний, інтелектуальний, соціальний, емоційний, духовний, вольовий. Ці шість компонентів можна

визначити наступним чином: фізичний (відповідальний за розвиток і нормальний стан тіла); інтелектуальний (розвиває здатність мислити, користуватись інформацією, вміти втілювати нове); емоційний (дає усвідомлення своїх почуттів і вчить висловлювати їх так, щоб досягти і підтримати стан внутрішньої свободи, рівноваги і зрілості); соціальний (розвиває почуття взаємозалежності, здатності співпрацювати і вміти нести відповідальність, брати на себе керівництво); духовний (формування духовних цінностей, пошук себе та свого я в світі, дає краще знання і розуміння духовної спадщини свого суспільства, в той же час поважаючи духовний вибір інших); вольовий компонент (бажання і здатність людини діяти у напрямі свідомо поставленої мети, долаючи внутрішні і зовнішні перешкоди). Усі вони взаємопов'язані, доповнюють один одного, складаючи одне ціле.

3) *Кінцеві виховні цілі.* Підліткам, які вступають до скаутських громадських об'єднань, надається можливість під керівництвом дорослих лідерів встановити виховні цілі розвитку потенціалу своєї особистості і визначити власну лінію поведінки у системі ціннісних орієнтацій. Саме від такого «діалогу» між пропозиціями особистісного розвитку в скаутському об'єднанні і вибором кожної особистості відбувається унікальний виховний процес. Іншими словами, кінцеві виховні цілі – це підсумкові досягнення, яких можна очікувати від молодої особистості в інтелектуальному, фізичному, емоційному, духовному, вольовому та соціальному розвитку.

4) *Вікові групи* – це гуртування молодих членів скаутського об'єднання в вікових межах, де психофізіологічні процеси розвитку дітей та молоді мають загальні риси. У цьому контексті, під час розробки та реалізації програми необхідною умовою є визначення особливостей підлітків із т. з. фізичного, інтелектуального, емоційного, духовного та соціального розвитку. Визначення етапів розвитку особистості і розгляд того, як вони підходять відповідним віковими групами, допоможе встановити групові виховні цілі програми і забезпечить адаптивність програми під загальні особливості кожної вікової групи. Вікові групи можуть поділяються на вікові секції.

5) *Проміжні виховні цілі* – опис досягнень в розвитку особистості, яких можна очікувати від особистості після закінчення відповідної вікової групи. Вони є проміжним кроком на шляху досягнення кінцевої мети. Саме на основі групових виховних цілей, які запропоновані підліткам, кожен молодий член руху повинен встановити свої особисті виховні цілі.

б) *Діяльність у скаутингу* – це сукупність освітніх дій і заходів, які здійснюються у межах скаутського об'єднання, чи за його межами, і дають підліткам можливість здобувати знання, навички та соціальні установки. Діяльність повинна мати такі характеристики: бути викликом (бути досяжною, але викликати деяку складність, стимулювати творчість і винахідливість, надихати учасників на самовдосконалення. Складність при цьому повинна бути на рівні наявних у учасників можливостей у відповідності з їх віковим розвитком); бути привабливою (діяльність повинна бути цікавою, оригінальною, пробуджувати у підлітків інтерес та бажання брати участь (діяти). Інтереси підлітків сильно варіюються залежно від віку, а також від соціокультурного середовища, в якому вони перебувають або знаходяться. Тому необхідно запропонувати широкий спектр можливої діяльності в залежності від різних ситуацій); *бути корисною* (діяльність повинна забезпечувати позитивний досвід, який дає підліткам можливість відкривати та вивчати нове).

Підлітки навчаються через досвід, який вони набувають під час діяльності. Досвід це своєрідний виховний елемент, оскільки він відображає особисте ставлення підлітка до дійсності. Це те, що допомагає кожному підлітку спостерігати і аналізувати свою поведінку, а також засвоювати і застосовувати стиль поведінки відповідно до поставленої виховної мети. Тому необхідно організовувати таку діяльність в скаутських громадських об'єднаннях, щоб за її допомогою сприяти формуванню досвіду підлітків.

7) *План прогресивного розвитку* – наочно представлена загальна траєкторія процесу самоосвіти учасників програми скаутського об'єднання, в рамках якої кожен підліток може вибрати власний шлях прогресивного

розвитку у досягненні самостійно поставлених освітніх цілей. Модель прогресивного розвитку особистості складається з двох взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих елементів: стадії (етапи, ступені) прогресивного розвитку, що відповідають віку учасників програми і системи стимулюючих і заохочувальних знаків, що символізують прогрес учасника на власному шляху в програмі.

Прогресивний план розвитку особистості повинен відповідати наступним критеріям: бути простим і мати чіткий зв'язок з проміжними досягненнями (віхами), які відзначають прогрес особистості; бути привабливим для молоді; мотивувати підлітків досягати прогресу в своєму особистому розвитку; бути легким для розуміння і простим у використанні за допомогою дорослого керівника; складати єдине ціле з символічною основою і будуватися на прагненні підлітків ототожнювати себе з нею; відповідати віку членів даної вікової групи.

Отже, під час розробки комплексної програми розвитку особистісного потенціалу підлітків у скаутських громадських об'єднаннях необхідно дотримуватись вищезазначених принципів, акцентуючи особливу увагу на: визначенні і розробці кінцевих та проміжних виховних цілей програми розвитку особистісного потенціалу підлітків; встановленні вікових груп її учасників; визначенні всіх видів діяльності, які будуть здійснюватися в рамках реалізації програми; застосуванні скаутського методу відповідно до особливостей і потреб кожної вікової групи; розробці прогресивного плану розвитку особистісного потенціалу підлітків з метою мотивування і відзначення прогресу кожної молодої особистості в напрямку досягнення виховних цілей.

Подальшої розробки потребують технології діагностики та розвитку особистісного потенціалу підлітків у скаутських громадських об'єднаннях.

Література

1. **Міляєва В. Р.** Розвиток потенціалу особистості в умовах сучасного освітнього середовища / Валерія Робертівна Міляєва, Неля Костянтинівна

Лебідь, Юлія Володимирівна Бреус // Вісник Одеського національного університету : зб. наук. ст. – 2013. – Вип. 18. Психологія. – С. 53 – 59.

2. **Выготский Л. С.** Психология развития как феномен культуры / Выготский Л. С. ; под ред. Н. Г. Ярошевского. – М. : Ин-т практ. психологии ; Воронеж : НПО Модэк, 1996. – 512 с.

Sapiga S. V.

Principles of Program Constructing for Personal Potential of Adolescents in Scout Public Associations

In the article author emphasizes the importance of developing the personal potential of adolescents in Scout public associations. He substantiates the importance of applying an integrated approach to this type of activity with adolescents, emphasizing that adolescence is an important phase in the overall process of becoming a person as an individual. Considering the development of the personal potential of adolescents as spontaneous and / or planned influences of external and internal factors on the physical, intellectual, emotional, social, spiritual and volitional opportunities of adolescents, the author emphasizes the role of public scout associations in the organization of this process. Author emphasizes the need of preparing such program that will equally develop all aspects of the individual young person. Therefore, such a program should contain a set of consistent organizational forms and methods of social and pedagogical activity that are intended to reveal and develop the personal potential of adolescents in the spiritual, social, emotional, intellectual, physical, volitional spheres. The article highlights the factors for development of personal potential, grouping the most features: internal psychological factors, motivational factors, purposeful development at influences. On this basis, the key principles for developing a comprehensive program for the development of personal potential in Scout public associations and the key content characteristics of each of the analyzed in detail.

Key words: development of personal potential, scout, teenager, program of personal potential development, Scout public association.

Відомості про автора

Sapiga Svitlana Volodymyrivna – викладач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка.

Стаття надійшла до редакції 07.09.2017 р.

Прийнято до друку 29.09.2017 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Харченко С. Я.